

УДК 336.717.3

Депозитна діяльність банків в аспекті формування їхньої ресурсної бази

Кумейко О.М.

студентка

Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара

Дереза В.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри банківської справи

Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара

У статті розглянуто актуальні проблеми депозитної діяльності банків. Проаналізовано сучасний стан депозитного ринку України. Обґрунтовано основні концептуальні положення функціональної організації депозитної діяльності банків. Визначено основні напрями вдосконалення депозитної діяльності банків.

Ключові слова: депозитна діяльність, депозитні кошти, банківські установи, депозитний ринок, депозитні послуги.

Kumeyko O.M., Dereza V.M. ДЕПОЗИТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАНКОВ В АСПЕКТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИХ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ

В статье рассмотрены актуальные проблемы депозитной деятельности банков. Проанализировано современное состояние депозитного рынка Украины. Обоснованы основные концептуальные положения функциональной организации депозитной деятельности банков. Определены основные направления совершенствования депозитной деятельности банков.

Ключевые слова: депозитная деятельность, депозитные средства, банковские учреждения, депозитный рынок, депозитные услуги.

Kumeyko O.M., Dereza V.M. DEPOSIT BANKS ACTIVITY IN ASPECT OF FORMING ITS RESOURCES

The article researches the actual problems of deposit activities of banks, analyses the current state of the Ukrainian deposit market, and substantiates the basic concepts of the functional organization of deposit activities of banks. The main directions of improvement of deposit activities of banks are determined.

Keywords: deposit activity, deposit funds, banking institutions, deposit market, deposit services.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з важливих функцій банків є мобілізація тимчасово вільних грошових коштів і перетворення їх у капітал. Основну суму залучених коштів становлять тимчасово вільні грошові кошти, що виникають на основі кругообігу промислового і торгового капіталу, а також особисті грошові заощадження населення. Залучені кошти становлять більшу частину залучених ресурсів банку.

Забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним із пріоритетних напрямів, що визначають стратегічні напрями розвитку як їхньої діяльності, так і економіки України у цілому. У банківській сфері проблема формування оптимальних за обсягами і термінами депозитних ресурсів стоїть, як правило, на першому місці, що дає можливість стверджувати про важливість депозитної діяльності. У цьому контексті вдо-

сконалення депозитної діяльності банків України має теоретичне і практичне значення [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих питань теорії та практики депозитної діяльності банків присвячено роботи вітчизняних та зарубіжних учених: Герасимовича А.М., Васюренко О.В., Коцовської Р., Табачук В., Кириченко О., Лютого І.О., Солодкої О.О., Гладких Д., Бушуєвої І., Примостки Л.О., Мороза А.М., Шевченко Р.І., Шульги Н.П., Савлука М.І., Жукова М.М., Лаврушина О.І., Гросіан Р.К., Уайтинга Д.П., Усопкина В.М., Фишера І., Черкасова В.Є., Ширінської О.Б. та ін. Разом із тим особливості депозитної діяльності на ринку послуг практично не розкрито, що підвищує актуальність даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головною метою даної роботи є аналіз сучасного стану та виявлення тенден-

цій розвитку депозитної діяльності банківських установ України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна діяльність банків та масштаби їх операцій залежать від обсягу ресурсів, якими вони володіють. Без достатньої ресурсної бази банки не можуть у належних обсягах здійснювати кредитування поточних потреб юридичних та фізичних осіб. Більшість ресурсів комерційного банку формується завдяки залученню коштів, серед яких можна виділити: кошти клієнтів, більшу частину яких становлять депозити, та пасиви в управлінні – це отримані банком кредити, виставлені на грошовий ринок довгострокові зобов'язання. Саме депозитні вклади відіграють важливу роль у формуванні ресурсної бази банку і слугують мірою довіри та визнання діяльності банку вкладниками. Депозитна діяльність банківських установ передусім спрямована на забезпечення стабільної ресурсної бази та захист інтересів вкладників і кредиторів [3].

У табл. 1. за даними НБУ [4] відображено динаміку та стан депозитного портфеля банківської системи України.

Як свідчать дані табл. 1, обсяг депозитних коштів демонструє постійне збільшення протягом розглянутих періодів. Кошти суб'єктів господарювання зростають порівняно з коштами фізичних осіб. У періоди стабілізації економічних процесів значними темпами зростали кошти фізичних осіб. 2014–2015 рр. характеризуються відтоком депозитних коштів фізичних осіб: на 4,34% та 7,12% відповідно. Зниження ставок стало основною

причиною відтоку коштів. Депозити домашніх господарств, що є відображенням вкладів фізичних осіб, станом на 2016 р. становили 427,9 млрд. грн. (50,35% усіх депозитів банківської системи). Для порівняння, депозити юридичних осіб у депозитному портфелі банків становлять 422,0 млрд. грн. (49,65%) депозитного портфеля [8]. Варто зауважити, що мета вкладень фізичних і юридичних осіб є зовсім різною. Фізичні особи, купуючи депозитні продукти банку, мають на меті забезпечення збереження вартості грошей і збільшення доходів. Розміщення заощаджень на вклади є певною мотивованою дією, що передбачає отримання вигод у майбутньому. Юридичні особи вимушені проводити свої розрахунково-касові операції через банківські установи.

Зобразимо схематично зміну обсягів депозитів банківської системи України на рис. 1 [4].

Дослідження загальної динаміки банківських зобов'язань та їх частки у пасивах демонструє відповідність умовам економічного середовища, тобто їх обсяги зростають

Рис. 1. Динаміка обсягів депозитів по банківській системі України

Таблиця 1

Депозитний портфель банків України за 2012–2016 рр., млрд. грн.

Показник	На кінець року				
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Загальний обсяг депозитів, млрд. грн.	597631264	702914233	718205962	749056971	849911788
Темп приросту, %	-	17,62	2,18	4,30	13,46
Депозити фізичних осіб, млрд. грн.	369906236	441892374	422733350	392642340	427910421
Темп приросту, %	-	19,46	-4,34	-7,12	8,98
Питома вага депозитів фіз. осіб	61,90	62,87	58,86	52,42	50,35
Депозити юр. осіб, млрд. грн.	227725028	261021859	295472612	356414631	422001367
Темп приросту, %	-	14,62	13,20	20,63	18,40
Питома вага депозитів юр. осіб	38,10	37,13	41,14	47,58	49,65
Питома вага депозитів в структурі зобов'язань	62,45	64,97	61,46	66,48	75,94

упродовж періодів стабілізації економіки та скорочуються, відповідно, в умовах кризових явищ (рис. 2). Так, упродовж 2010–2014 рр. обсяг зобов'язань зростав, а починаючи з 2015 р. – скоротився на 3,6%, у 2016 р. зменшився ще на 0,7%.

Зверху відображена крива – рівень доларизації депозитів у банківській системі. Це частка валютних депозитів у загальних депозитах населення. Із 2014 р. рівень доларизації становить майже 50% зобов'язань банку, адже економічні суб'єкти, відчуваючи недовіру до економічної ситуації в країні, купують і зберігають тверду іноземну валюту на депозитних рахунках у комерційних банках. Це не є позитивною тенденцією для банків, адже комерційні банки за умов девальвації національної грошової одиниці неспроможні повертати депозитні вклади, а отже, на банківську систему чекає криза.

Із 2010 по 2013 р. відбувалося збільшення депозитів фізичних осіб, а потім депозити пішли на спад. У 2016 р. кошти фізичних осіб збільшилися на 9% порівняно з 2015 р. Щодо коштів юридичних осіб, то вони за весь період зберігають тенденцію до збільшення. Клієнтський портфель СГД в останньому розглянутому році збільшився на 6,6%.

Далі розглянемо структуру ресурсів банківської системи (рис. 2) [4]. Банківська практика показує, що найбільшу питому вагу серед ресурсів банківських установ становлять депозитні вклади фізичних осіб, оскільки за ними прослідковується значно повільніший рух коштів порівняно із вкладами юридичних осіб [7]. Однак депозитні вклади фізичних осіб є найбільш чутливим і вразливим сегментом ринку депозитних послуг, на який мають відчутний вплив скорочення доходів населення, зростання безробіття та рівня споживчих цін, а також зменшення довіри до банківської системи з боку населення. Таким чином, частка коштів фізичних осіб займає найбільшу питому вагу серед ресурсів банку і становить у 2014 р. 32,11%, у 2015 р. – 29,21%, у 2016 р. – 34,43%. На другому місці за питомою вагою кошти юридичних осіб, які становлять 22,4%, 32,18%, 33,95% відповідно.

З огляду на погіршення якості активів та збиткову діяльність, обсяг власного капіталу банків із початку 2015 р. зменшився. Така ситуація свідчить про збиткову діяльність банків України, що викликано низкою причин розвитку вітчизняної банківської системи: значною девальвацією гривні, спадом в економіці, військовими діями у східному регіоні, недостат-

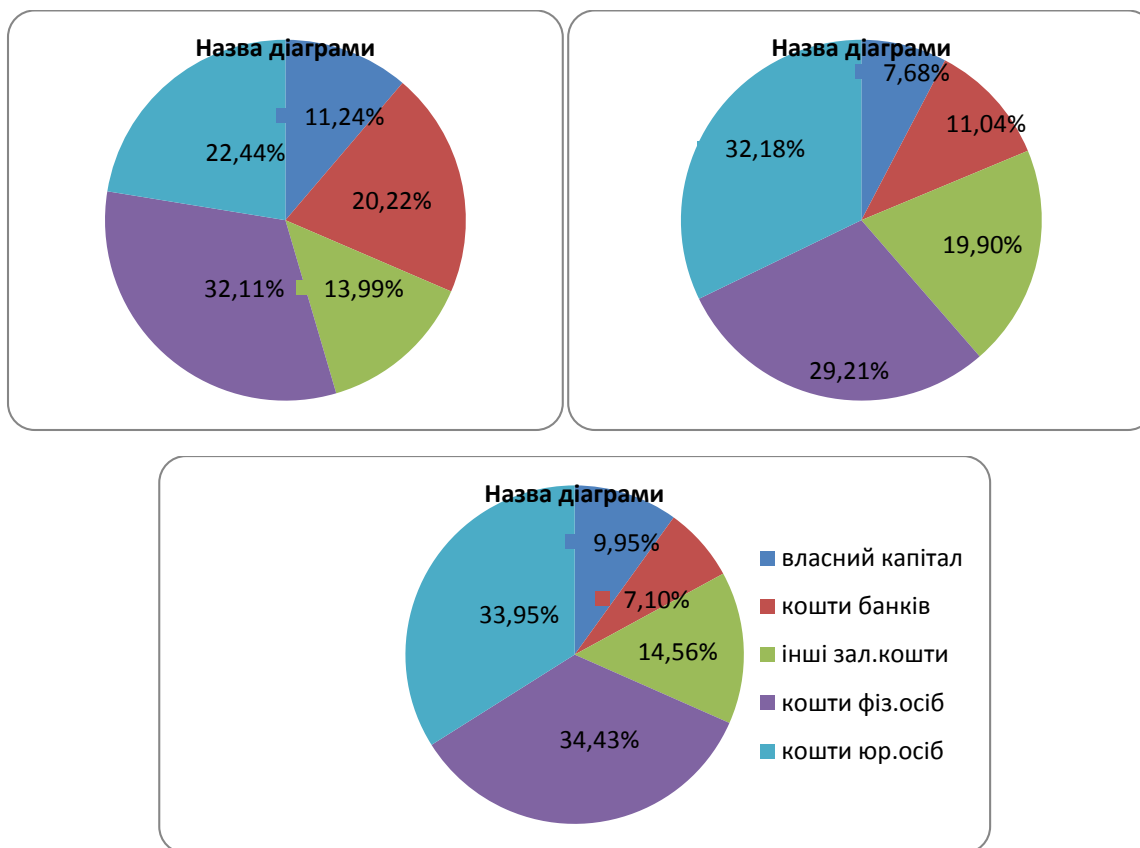

Рис. 2. Структура ресурсів банківської системи

нім рівнем корпоративного управління. У 2016 р. власний капітал банківської системи зріс до 9,95%, що говорить про підтримку стійкості банківської системи. Власний капітал банків займає незначну частку у загальному обсязі капіталу (до 10%), що зумовлено специфікою діяльності комерційного банку як установи, що здійснює мобілізацію тимчасово вільних грошових ресурсів на фінансовому ринку та надає їх у позику. Проте власний капітал має велике значення для ефективного здійснення банківської діяльності. Він виконує три важливі функції: захисну, оперативну, регулюючу.

На рис. 3 зображено динаміку структури депозитних коштів за строками залучень [4].

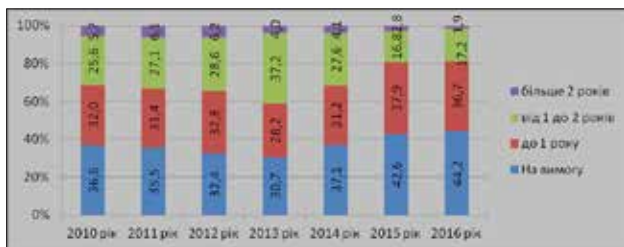

Рис. 3. Динаміка структури депозитів за строками залучень

Під час розгляду структури коштів було виявлено переважання депозитів на вимогу. При цьому частка коштів на вимогу не знаходиться в оптимальному значенні (30%) і протягом усього періоду збільшується.

При цьому нарощення коштів СГД відбувалося виключно за рахунок збільшення залишків коштів на поточних рахунках, тоді як суми строкових коштів демонструють стале скорочення. Портфель коштів СГД за видами економічної діяльності представлений переважно за рахунок залучених коштів від представників категорій «оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів», «переробна промисловість» та «сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство».

Можемо підкреслити, що найменшу питому вагу за строками залучень становлять депозитні вклади строком більше двох років, і

даний показник починаючи з 2013 р. стрімко зменшується. Станом на 2012 р. кошти терміном більше двох років становлять приблизно 6,2% , у 2013 р. – 4,0%, у 2014 р. – 4,1%, у 2015 р. – 2,8%, у 2016 р. – 1,9%.

На рахунках до запитання клієнти банку, як правило, утримують залишки коштів, необхідні для покриття найближчих поточних платежів. Оскільки власник рахунку може в будь-який час вилучити кошти, банк повинен мати завжди високоліквідні активи за рахунок скорочення частки менш ліквідних, але тих, що дають високі доходи. У зв'язку із цим кошти на рахунках до запитання мають невеликі відсотки порівняно зі строковими.

Строкові депозити – більш стабільна та зручна у банківському плануванні складова частина залученого капіталу, ніж вклади до запитання. За ними клієнтові сплачується високий депозитний процент, рівень якого диференціюється залежно від терміну, виду внеску, періоду повідомлення про вилучення, загальної динаміки ставок грошового ринку, інших умов. Перевагою строкових депозитів для клієнтів є отримання високого відсотка, а для банку – можливість використання прогнозованих ресурсів для кредитування. Недоліком строкових депозитів для клієнтів є низька їх ліквідність і неможливість використання для розрахункових і поточних платежів, а також для отримання готівки.

Таким чином, загалом у банківській системі України переважають залучені кошти на короткі терміни (переважно до одного року) та кошти на вимогу. Це пояснюється тим, що основна частина банківських вкладів є мобілізованими у населення, яке надає перевагу короткотерміновим вкладам із можливістю пролонгації, а юридичні особи переважну частину вкладів зберігають у формі поточних депозитів.

Далі проаналізуємо динаміку депозитних вкладів у розрізі валют.

За результатами аналізу виявлено, що протягом 2013–2014 рр. відтік депозитів із банківської системи України становив 57

Таблиця 2

Динаміка депозитних вкладень у розрізі валют по банківській системі України [4]

	Національна валюта млрд. грн.	Відхилення	Темп прир. %	Іноземна валюта, млрд. дол. США	Відхилення	Темп прир. %
2013 р.	431 101 066	-	-	32 768 314	-	-
2014 р.	373 912 792	-57 188 274	- 13,27	21 834 237	- 10 934 077	- 33,37
2015 р.	364 334 071	- 9 578 721	- 2,56	14 779 690	- 7 054 547	- 32,31
2016 р.	434 109 622	+ 69 775 551	+ 19,15	15 291 960	+ 512 270	+ 3,47

млрд. грн. у національній валюті, у 2015 р. ще 9,5 млрд. грн. Треба зазначити, що відтік депозитів у національній валюті фізичних осіб має більш негативну динаміку, ніж в іноземній валюті, і становить 64,6 млрд. грн., або 25,5%.

Проте такий великий обсяг зниження депозитів у національній валюті фізичних осіб частково компенсувався приростом депозитів у національній валюті юридичних осіб на 49 млрд. грн. за рахунок зростання коштів на поточних рахунках. Щодо зростання коштів на поточних рахунках юридичних осіб, то можна стверджувати, що воно відбулося через зрос-

тання оборотів суб'єктів господарювання через інфляційні процеси. 2016 р. характеризувався позитивною тенденцією збільшення депозитних коштів у національній валюті на 69,7 млрд. грн. [5].

Масовий відтік депозитів фізичних осіб протягом 2014 р. негативно вплинув на ліквідність банківської системи України. Брак ліквідності покривався за рахунок рефінансування Національним банком України. Ситуація із відтоком депозитів в іноземній валюті є набагато складнішою порівняно із депозитами в національній, що ще більше усугубляється зовнішніми чинниками. Банківська система України протягом 2013–2014 років утратила майже 11 млрд. доларів США та в 2015 р. втратила ще 7 млрд. доларів США. На відміну від відтоку депозитів у національній валюті депозити в іноземній валюті мають більш негативну тенденцію до зниження протягом 2014–2015 рр. як із рахунків фізичних осіб, так і з рахунків юридичних осіб. У 2016 р. відбувся приток депозитів в іноземній валюті у розмірі 512 тис. доларів США. Тобто можна стверджувати про відновлення певної фінансової стабільності та довіри до банків із боку усіх секторів економіки.

На рис. 4 та 5 зображено динаміку депозитних вкладень у національній та іноземній валютах [4].

Обсяг вкладів у іноземній валюті зростає протягом 2010–2012 рр. і лише в 2013 р. вперше прослідковується скорочення частки вкладів, залучених в іноземній валюті, з одночасним зростанням коштів у національній валюті. Так, залишки коштів за вкладками в національній валюті (рис. 5) станом на 2014 р. зменшилися і становили 359,7 млрд. грн., при цьому вклади в іноземній валюті зросли на 24,3 млрд. грн. і становили 333,9 млрд. грн. Така ситуація пояснюється значною девальвацією гривні і зростанням інфляційних процесів, тому, незважаючи на нижчі відсоткові ставки та рішення Національного банку України щодо часткового обмеження вилучення валютних вкладів, фізичні та юридичні особи віддавали перевагу банківським вкладкам в іноземній валюті.

На рис. 6 відображено клієнтський портфель у регіональному розрізі.

Депозитний портфель характеризується переважанням частки північного регіону здебільшого завдяки м. Київ, через який проходить значна частина фінансових потоків країни. Із початку 2014 р. і донині обсяг депозитів у Донецькій та Луганській областях значно

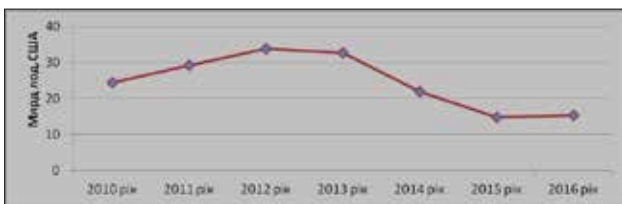

Рис. 4. Динаміка депозитних вкладень в іноземній валюті

Рис. 5. Динаміка депозитних вкладень у національній валюті

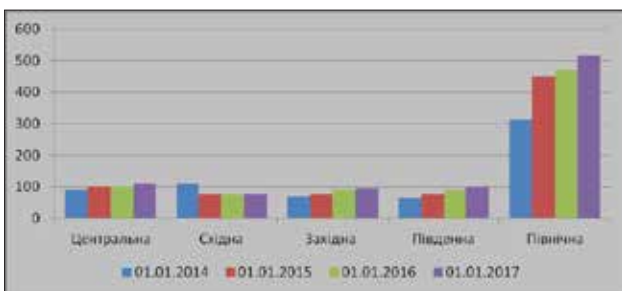

Рис. 6. Клієнтський портфель у регіональному розрізі, млрд. грн. [8]

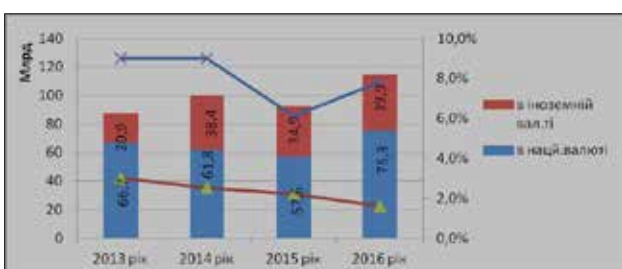

Рис. 7. Депозити на вимогу фізичних осіб

Таблиця 3

Рейтинг банків України по депозитам фізичних осіб за рейтингом Українського банківського порталу станом на 01.12.2016 [6]

№	Банк	Депози фіз. осіб, млрд. грн.	Кошти на вимогу млрд. грн.	Строкові депозити млрд. грн.
1	«ПриватБанк»	148 254,66	33 949,70	114 304,95
2	«Райффайзен Банк Аваль»	16 076,6	9 575,96	6 500,64
3	«Альфа Банк»	14 287,11	2 266,68	12 020,43
4	«Укрсоцбанк» (UniCredit Bank)	13 852,57	3 447,95	10 404,77
5	«ОТП Банк»	8 697,12	5 105,04	3 592,07
6	Сбербанк	7 445,95	2 305,51	5 150,43
7	«Південний»	6 115,37	2 144,06	3 971,31
8	«ПроКредит Банк»	4 295,51	1 579,39	2 716,11
9	«Кредобанк»	3 549,53	1 009,06	2 540,47
10	«Мегабанк»	2 507,54	245,67	2 261,57

знизився, що зумовлено проведенням АТО у цих областях. На нашу думку, подальшого швидкого нарощення депозитних клієнтських вкладів там очікувати не варто. Усі інші регіони відображають стає збільшення.

Проаналізуємо взаємозалежні між зміною обсягів депозитів та відсотковими ставками фізичних осіб (рис. 7 та 8) [4].

На рис. 7 чітко прослідковується пряма взаємозалежність між зміною обсягів депозитів та відсоткових ставок у національній валюті. Так, у 2014 р. середній рівень відсоткової ставки по депозитах на вимогу в національній валюті для фізичних осіб становила 8,9%, обсяг депозитних вкладень – 61,8 млрд. грн. У 2015 р. рівень ставки впав до 6,3% , обсяг – 57,6 млрд. грн., у 2016 р. – 8% та збільшення обсягу депозитів до 75,3 млрд. грн. Щодо обсягів вкладень в іноземній валюті та зміни відсоткової ставки, то тут не спостерігається залежність між двома показниками. Обсяг депозитів упродовж усього періоду продовжує збільшуватися відповідно до зменшення відсоткової ставки. Але треба не забувати про збільшення курсу іноземної валюти впродовж усього періоду, що вплинуло на зменшення відсоткової ставки та, можливо, збільшення обсягу депозитних вкладів.

Щодо строкових депозитів, то тут також не відбувається прямої взаємозалежності між зміною обсягів депозитів та відсоткових ставок. Із даного рисунку бачимо, що в строкових депозитних вкладеннях населення надає перевагу вкладанню коштів в іноземну грошову одиницю.

Рис. 8. Строкові депозити фізичних осіб

Відобразимо рейтинг банків України за депозитними коштами фізичних осіб та їх обсяги депозитного портфеля (табл. 3).

За рейтингом Українського банківського порталу, перше місце за депозитами фізичних осіб займає «ПриватБанк», спостерігається його значний відрив від інших банків, оскільки обсяг депозитних вкладень становить 148,254 млрд. грн. Це пояснюється тим, що з 2015 р. падала здатність банку генерувати чистий процентний дохід через погіршення якості кредитного портфеля для утримання вкладників банку номер один, та банку довелося утримувати депозитні ставки вище ринкових. Друге місце посідає «Райффайзен Банк Аваль» з обсягом депозитів у розмірі 16 млрд. грн. та третє місце – «Альфа Банк» – 14,287 млрд. грн.

Висновки з цього дослідження. Депозити є основним способом акумуляції ресурсів банку. В Україні найбільш поширеними залишаються термінові депозити з терміном розміщення до одного року. Відповідно, управління депозитними операціями є одним із важливих складників діяльності банку, а правильно обрана депозитна політика може

бути суттєвою конкурентною перевагою. Водночас на формування депозитів впливає багато макроекономічних і внутрішньобанківських чинників, які безпосередньо не пов'язані із залученням коштів (репутація банку, стан корпоративного управління і т. д.).

Таким чином, основними напрямками підвищення ефективності проведення депозитних операцій банківськими установами є:

– запровадження диференційованих вимог до розмірів капіталів банків, що залучають депозитні строкові вклади від клієнтів;

– проведення інформування громадян про переваги та можливості депозитів для підвищення фінансової грамотності населення;

– розроблення новітніх продуктів щодо фінансового планування й управління капіталом клієнта, які полягають у тому, що спеціалісти банку складають детальний перелік доходів і витрат клієнта на рік уперед, в якому враховуються податкові зобов'язання клієнта, управління активами, пропонують узгоджені дії;

– залучення до роботи в банку досвідчених менеджерів зі знанням психології для забезпечення більш продуктивної роботи з клієнтами;

– розповсюдження реклами, яка б містила інформацію щодо умов залучення вкладів та основних аспектів депозитної політики банку, для формування довіри у потенційних клієнтів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналіз банківської діяльності : [підруч.] / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко [та ін.] ; за ред. А.М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2003. – 599 с.
2. Коваленко В.В. Депозитна діяльність банків України: реалії та розвиток на майбутнє / В.В. Коваленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 4. – С. 834–837.
3. Мельник А. Аналіз залучення фінансових ресурсів банківською системою України / А. Мельник // Економіка та держава. – 2014. – № 5. – С. 72–74.
4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Данилова Т.Н. Применение финансовых моделей для исследования кредитно-депозитных стратегий деятельности коммерческого банка / Т.Н. Данилова, А.В. Решетов // Финансы и кредит. – 2008. – № 32. – С. 4–30.
6. Рейтинг самых надежных банков Украины в 2017 году [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/rating-banks>.
7. Депозити для фізичних осіб 2017 – калькулятор, надійні банки, детальні умови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finsee.com/депозити/>.
8. Банківські депозити [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vseprogroshi.com.ua/bankivski-depoziti.html>.